

Lahinja
KRAJINSKI PARK

*Thurn
bei Esrenemob.*

267

Novičnik

Št. 10, december 2025

Št. 10, december 2025

Nagovor župana občine Črnomelj

Drage občanke, cenjeni občani in obiskovalci Krajinskega parka Lahinja,

ko govorimo o naravnih bogastvih naše občine, se Krajinski park Lahinja vselej uvršča med tiste dragocenosti, ki nam dajejo identiteto, ponos in vizijo za prihodnost. Gre za prostor izjemne ekološke vrednosti, kjer se prepletajo slikoviti vodni izviri, tradicionalna kulturna krajina in bogata biotska raznovrstnost, ki jo v današnjem času še posebej skrbno varujemo. Nikogar ne pušča ravnodušnega niti to, da je park prostor umika in navdiha – kraj, kjer lahko najdemo mir, se povežemo z naravo in se spomnimo, kako pomembno je, da kot skupnost skrbimo za okolje, ki nas obdaja.

V občini Črnomelj se dobro zavedamo, da ohranjanje Krajinskega parka Lahinja zahteva strokovno delo in tudi sodelovanje lokalne skupnosti. Zato podpiramo aktivnosti, ki krepijo ohranjanje naravnih vrednot in hkrati omogočajo trajnostni razvoj turizma. Med našimi aktualnimi prizadevanji je izboljšanje infrastrukture za obiskovalce – od urejenih pešpoti do interpretacijskih točk, ki bodo izkušnjo parka še poglobile. Pomemben del načrtov je tudi trajnostna promocija belokranjske dediščine, saj želimo, da obisk parka vedno vključuje tudi spoznavanje lokalne tradicije, domačih izdelkov in gostoljubja.

Podpiramo tudi spodbude za vključevanje lokalnih ponudnikov, saj si želimo, da Krajinski park Lahinja ne bo zgolj zavarovano območje, temveč tudi prostor priložnosti – za kmetovalce, rokodelce, izletniške ponudnike in vse, ki v turizmu vidijo dodano vrednost za

svojo domačo pokrajino. Ob tem pa ostajamo zavezani strogi skrbi za naravne vire. Le z odgovornim ravnanjem in premišljenimi posegi bomo lahko zagotovili, da bo park ostal živ, zdrav in privlačen tudi za generacije, ki prihajajo. Dragi obiskovalci, vabim vas, da se znova in znova vračate v ta izjemni del naše občine. Naj vas narava Lahinje navdihuje, umiri in opomni, kako dragocena je. Hvala vsem, ki s svojim delom, skrbjo in predlogi prispevate k ohranjanju in razvoju tega edinstvenega prostora.

Skupaj lahko poskrbimo, da bo Krajinski park Lahinja ostal simbol naše povezanosti z naravo in našega zavedanja, da je prihodnost zelena, če jo bomo le znali ohraniti.

S spoštovanjem,

Andrej Kavšek, župan Občine Črnomelj

Nagovor direktorice RIC-a Bela krajina

Spoštovani prijatelji Krajinskega parka Lahinja,

prišel je čas v letu, ko se običajno zazremo v delo, ki smo ga opravili v iztekajočem se letu. Upravljevec Krajinskega parka Lahinja, RIC Bela krajina, si še nadalje prvenstveno prizadeva za ohranjanje narave in kulturne krajine ter hkrati krepi razvoj vsebin, ki obiskovalcem omogočajo prijetno, poučno in doživeto izkušnjo, ki jo ponuja park.

Posebej je treba omeniti lep uspeh, ki ga je dosegel tekaški dogodek Lahinja Trail, ki smo ga pripravili že tretje leto. Gre za prvi slovenski tekaški dogodek zero waste (brez odpadkov)

s tremi zvezdicami, ki je postal simbol za to, da lahko šport in trajnost hodita z roko v roki. Njegova zgodba je tako prepričljiva, da se je destinacija Bela krajina s tem dogodkom letos znova uvrstila med sto najbolj trajnostnih destinacij na svetu, celo med šest najboljših v kategoriji podnebje in okolje po izboru svetovne organizacije Green Destinations. S to akcijo omenjena svetovna organizacija izpostavlja najbolj inovativne in navdihujoče primere zelenih praks z vsega sveta. Med izbranimi stotimi zgodbami se je že drugo leto zapored znašla tudi Bela krajina, tokrat z zgodbo o Lahinja Trailu – prvem slovenskem tekaškem dogodku, ki je v celoti organiziran po načelih zero waste in nosi vse tri zelene zvezdice.

Št. 10, december 2025

Lahinja Trail se je začel kot majhen lokalni tek z eno kratko progo in tridesetimi tekači v osrčju Krajinskega parka Lahinja, a se je v samo dveh letih razvil v prepoznaven primer dobre prakse trajnostnega športnega turizma. Dogodek združuje šport, naravo in skupnost ter kaže, da je mogoče organizirati večji dogodek brez škodljivih vplivov na okolje.

Rezultati govorijo sami zase:

- 13 odstotkov manj odpadkov na udeleženca,
- več kot 100 prostovoljcev, ki so soustvarjali prireditve,
- 21,6 odstotka več nočitev v novembru 2024, kar je prispevalo k razbremenitvi glavne turistične sezone in ciljem strategije destinacije o desezonalizaciji.

Lahinja Trail je dokaz, da lahko majhna skupnost z vizijo, sodelovanjem in predanostjo ustvari velik učinek – ne le v številkah, temveč predvsem v spremembi miselnosti.

Lahinja Trail ni zgolj rekreativni tek. V prvi vrsti je to dogodek brez odpadkov. Je dogodek, ki povezuje ljudi in okolje. Poteka v novembru, kar prispeva k podaljšanju turistične sezone, hkrati pa ne vpliva preveč na biotsko raznovrstnost parka. Organizatorji smo se zavestno odločili za omejitev udeležencev in več kakovosti, s čimer dokazujemo, da je mogoče razvijati turizem na način, ki spoštuje naravo in ljudi.

Zgodba o Lahinja Trailu je postala navdih drugim organizatorjem trajnostnih dogodkov v Sloveniji in širše po Evropi. Bela krajina je s tem pokazala, da zna združiti srčnost lokalne skupnosti in vizijo trajnostnega razvoja.

Bela krajina SKUPAJ, ponosna in povezana destinacija za ohranjeno naravo in avtentično ponudbo, ni več samo geslo strategije razvoja turizma do leta 2029, ampak je tudi destinacijska stvarnost.

Tako že snujemo naslednji dogodek Lahinja Trail Zero Waste, ki bo potekal v novembru 2026 v čudovitem okolju Krajinskega parka Lahinja.

Pred nami je novo leto z novimi izzivi in projekti, a ostajamo trdno zavezani trajnosti, strokovnosti in spoštovanju prostora in lokalne skupnosti. Na tem mestu se želim zahvaliti vsem, ki nas pri tem podpirate in z nami soustvarjate uspešno zgodbo Krajinskega parka Lahinja.

Barbara Papež Lavrič,
direktorica RIC-a Bela krajina

8. november 2025 –
3. Lahinja Trail:
*s tremi zvezdicami,
tremi dolžinami in
belokranjskim pokalom*

Več na 14. strani

Št. 10, december 2025

Nagovor upravljavca

Spoštovani bralci novičnika,

zdi se, da postaja narava zadnje zatočišče sodobnega človeka – človeka, ki ga vsakdanjik prehiteva, še preden mu uspe zajeti sapo. Svet okoli nas se spreminja hitreje, kot zmoremo slediti, in čeprav si prizadevamo ostati v igri, nas tempo vedno znova izčrpa. Ob tem pa pogosto spregledamo pomembna sporočila, ki nam jih pošiljata narava in sočlovek, saj nimamo časa, da bi se ustavili in prisluhnili.

Krajinski park Lahinja je prostor, kjer se ritem umiri. Tišina, mir in naravna počasnost nam pokažejo, da hitenje ni edina pot skozi življenje. Opominjajo nas, da je svet poln drobnih, a pomembnih znakov, ki jih v naglici preslišimo. Morda ni odveč spomniti, da je človek s tehnološkim napredkom izgubil del prvinske povezanosti z naravo – povezave, ki je bila nekoč samoumevna, danes pa jo moramo znova zavestno iskati.

Narava nas opozarja na spremembe: nenavadno topli novembrski dnevi, komarji v stanovanjih, nevihte sredi pozne jeseni, bujni tropski sadeži, ki zorijo skoraj dvakrat letno. Te spremembe niso več oddaljeni znanstveni pojavi – vidimo jih pred lastnimi vrati. Spremembe se dogajajo že dolgo, a prvič v zgodovini nosimo tako velik del odgovornosti zanje. Mnogo je tistih, ki trdijo drugače, a za zdaj nimamo dokaza, da človek ni ena glavnih gonilnih sil dogajanja. Vzamemo več, kot nam narava lahko ponudi, in s tem presegamo njene meje – vse v imenu udobja, rasti in občutka varnosti, medtem ko se resničnost spreminja tako doma kot v daljnih pokrajinah.

Cona udobja so naša hitra življenja od ponedeljka do petka. Konci tedna so rezervirani

za pobeg v naravo – če nam to sploh uspe. A narava, v katero bežimo, se spreminja pred našimi očmi. V zadnjih desetletjih so spremembe postale tako tihe in vztrajne, da jih skoraj več ne opazimo: zmanjševanje obdelovalnih površin, izginjanje majhnih kmetij, izčrpavanje tal, izgubljanje letnih časov, vročina, ki nas sili pod klimatske naprave. Narava se umika, mi pa tega ne želimo vedno videti.

Zato vas vabimo v Krajinski park Lahinja – prostor, kjer se čas upočasni, misli zbistrijo in kjer lahko ponovno začutimo stik s seboj in svetom. Vabimo vas k tišini, razmisleku, spoštovanju narave in zaupanju, da lahko z majhnimi koraki ustvarimo večjo spremembo.

Morda se boste ob koncu poti vprašali: *Koliko časa bo Lahinja še oaza miru sredi sveta, ki prehitro drvi naprej?* To vprašanje je pomembno – ne zato, da nas prestraši, temveč zato, da nas prebudi.

Gregor Šmalcelj,

Krajinski park Lahinja, RIC Bela krajina

ODPRTI DNEVI KRAJINSKEGA PARKA LAHINJA DAN EVROPSKIH PARKOV 23-25. maj 2024

Črna, za 4. tisoč let
 - 100 let
 - 100 let
 - 100 let

Priloge, za 4. tisoč let
 - 100 let
 - 100 let
 - 100 let

Okoliš, za 4. tisoč let
 - 100 let
 - 100 let
 - 100 let

Lehinja
 belakrajina.si

Lehinja
 Vabi vse otroke od 1. do 5. razreda, da se nam pridružijo na

ZABAVNIH POLETNIH POČITNICAH 2025
 z naslovom

PLANET V STISKI MI SMO REŠITEV!

KDAJ?
 od 4. 6. do 8. 6. 2025

KJE?
 Krajinski park Lahinja Veliki Nerajec 11

PRISPEVEK?
 60 €/ otroka

Viteto: varstvo z bogatimi aktivnostmi, kosilo, majica, presenečenje

Več informacij na e-naslovu: skolov@malakrajina.si
 Prijave so odprte do zapornitve mest oz. najkasneje do 28. 7. 2025.

Druga **slikarska kolonija** na Plavčevi domačiji

11. - 13. julij 2025

- Lokacija: Veliki Nerajec,
- tema: "Divje orhideje KP Lahinja,"
- prelovanje, material za slikanje in framski vplučeni v program kolonije,
- začetek 13. 7. ob 19. uri, informacijski center KP Lahinja (galerija štala).

Pridružite se!

• Vsi, ki radi ustvarjajo!

Prijava in program

THE EUROPEAN DAY OF PARKS
Skupaj za Naravo
 Kompletni dan parkov 2025

Lahinja TRAIL

sobota, 8. 11. 2025
 Krajinski park Lahinja

Izberi med 3 trasami:
 - 10 / 18 / 30 km

Lehinja
 KRAJINSKI PARK

POKO SIMO NERAJ SKE LUGE

Sobota 5.7.2025

08.00 NEBODENILO 08.00-08.45 NEBODENILO
 10.00 NEBODENILO 11.00 NEBODENILO

Lehinja
 KRAJINSKI PARK

Lehinja
 KRAJINSKI PARK

4. KOŠARKARSKI TURNIR

KRAJINSKI PARK LAHINJA

SOBOTA 19/7/2025 16.00h

40€

Lehinja
 KRAJINSKI PARK

Lehinja
 KRAJINSKI PARK

JESENSKI POHOD

SOBOTA 25.10.2025

poohod bo izveden v vsakem vremenu, pot je krožna in nezahtevna (pohod traja 3-4 ure)

ob 09.00 ob 09.15
 ob 09.00 ob 09.15

Lehinja
 KRAJINSKI PARK

Uspešna sezona v Krajinskem parku Lahinja

Letošnja sezona je bila v Krajinskem parku Lahinja izjemno uspešna. Veseli nas, da nas je obiskalo veliko šol z vseh koncev Slovenije, ki so v parku spoznavale naravne posebnosti, kulturno dediščino in pomen ohranjanja biotske raznovrstnosti. Poleg šolskih skupin smo gostili tudi številne druge obiskovalce, med njimi upokojske skupine, delavske kolektive in različna društva, ki so v našem parku našli priložnost za sprostitev, druženje in učenje v naravi.

K uspešni sezoni je pomembno prispevalo tudi ugodnejše vreme. Leto je zaznamovalo manj padavin in vročinskih valov, kar je omogočilo prijetnejše ogledne in dejavnosti. Naši študenti so dežurali le ob koncih tedna, kljub temu pa smo vso sezono zagotavljali kakovostno izkušnjo za vse obiskovalce.

V prihodnjem letu z veseljem stopamo v novo razvojno obdobje. Začenjamo namreč projekt, s katerim bomo še okrepili naš izobraževalni program in razvijali trajnostni turizem. Verjamemo, da bo projekt pomemben korak k še boljši interpretaciji narave in kulturne dediščine ter večji prepoznavnosti Krajinskega parka Lahinja.

Zahvaljujemo se vsem obiskovalcem za zaupanje in obisk. Veselimo se prihodnjih srečanj v objemu narave!

Več

22.–24. maj 2025

Dnevi evropskih parkov

22. maj 2025

Predavanje o podnebnih spremembah

V Krajinskem parku Lahinja smo gostili priznano klimatologinjo prof. dr. Lučko Kajfež Bogataj, ki nam je v navdihujočem predavanju z naslovom Kako živeti na planetu, ki ne raste predstavila izzive prihodnosti. Pogovarjali smo se o podnebnih spremembah, izgubljanju biotske raznovrstnosti in pomenu življenja znotraj planetarnih meja. Sporočilo srečanja je bilo jasno in močno: čas je za upočasnitev, za več stika z naravo in za družbo, ki bolj ceni ravnovesje kot nenehno rast.

24. maj 2025

Predavanje o ravnanju z odpadki

Na predavanju Sama Kavčiča Odpadki in ravnanje z njimi skozi oči Komunale Črnomelj smo izvedeli, kaj se dogaja z odpadki, ko zapustijo naše domove. Odprli smo teme o odgovornosti posameznika, zmotnih predstavah o delu komunale in govorili tudi o tem, da odpadke lahko ponovno uporabimo in tako izboljšamo svoj odnos do okolja.

5. julij 2025

Pokosimo Nerajske luge

5. julija smo v čudovitem jutru izvedli že 15. tradicionalno prireditev Pokosimo Nerajske luge. Ob ročni košnji, pastirskih igrach in druženju se je ponovno povezala lokalna skupnost. Posebna zahvala gre izdelovalcu kosišč Tihomirju Skolibru in vsem, ki so s svojo energijo ustvarili nepozaben dan. Otroci so uživali v pastirskih igrach, drugi obiskovalci pa v zanimivem predavanju Sama Jereleta o živalskem svetu Bele krajine. Dogodek je popestrila tudi Folklorna skupina Dragatuš.

Rezultati tekmovanj:

grabljice:

1. Julija Lončarič, 2. Adam Barič, 3. Klara Simčič

kosci:

1. Alojz Puhek, 2. Janja Pešelj, 3. Mirko Puhek

11.–13. julij 2025

2. slikarska kolonija Glina in črta

Na Plavčevi domačiji v Velikem Nerajcu je potekala druga slikarska kolonija, tokrat posvečena divjim orhidejam Krajinskega parka Lahinja. Sedem udeležencev z različnih koncev Slovenije je ustvarjalo ob napotkih mentorjev in predavatelja Jerneja Kavška. Vsa dela so bila predstavljena na festivalu Na dragatuškem placu.

19. julij 2025

4. košarkarski turnir KP Lahinja

V Malem Nerajcu ob izviru Okno je potekal četrti košarkarski turnir 3 na 3. Pet ekip je pokazalo izjemnega športnega duha, energijo in pravi fair play. Pokal smo podelili na velikem odru festivala Na dragatuškem placu.

Zmagovalci:

1. Rakar je v raju
2. SalamJam Slončki
3. Kangla Košte

5.–9. avgust 2025

Počitnice v Krajinskem parku Lahinja

Poletne počitnice v Krajinskem parku Lahinja so bile tudi letos polne raziskovanja, ustvarjalnosti in odkrivanja, kako zelo je narava povezana z našimi dejanji. Otroci so z igro, poskusi in na sprehodih spoznavali različne vrste onesnaževanja in iskali načine, kako lahko sami prispevajo k čistejšemu in bolj zdravemu okolju. Najprej smo se posvetili odpadkom – raziskali smo, kaj se zgodi z naravo, ko konča v njej plastenka, papirček ali pločevinka, primerjali čist in onesnažen ribnik ter se učili pravilno ločevati odpadke. Ob tem smo pobrali nekaj smeti po vasi in tako kar na terenu preizkusili svoje novo znanje. Iz recikliranih materialov pa so nastali tudi zabavni keglji, ki so nam še več dni delali družbo.

Nato smo z zanimivimi poskusi spoznavali, kako nevarni so oljni in naftni madeži za živali in vodo.

Opazovali smo, kako se olje obnaša na vodi in zakaj ga je tako težko očistiti, preizkušali različne materiale za čiščenje in se pogovarjali o velikih ekoloških nesrečah. Iz starega časopisnega papirja smo izdelali svoj reciklirani papir in tako videli, da se iz starih stvari lahko rodi nekaj novega.

Posvetili smo se tudi industrijskemu onesnaževanju – opazovali smo nastajanje saj in dima, spoznavali vpliv kislega dežja na naravne materiale in ugotavljali, kaj vse vdihujemo v onesnaženem zraku. Izdelali smo posebne zvončke, ki nas bodo opominjali, da Zemlja potrebuje našo pozornost.

Del počitnic je bil namenjen tudi kmetijstvu. S poskusi smo prikazali vpliv pesticidov in kmetijskih izpustov na reke, potoke in podtalnico. Ob tem smo si pripravili okusno malico iz bučk, nato pa ustvarjali iz starih oblačil in si sešili ljubke pujske sreče. Dan smo končali z igro v Nerajskih lugih, kjer nas je narava objela z vso svojo zeleno lepoto.

Za konec smo spoznali še gradbeno onesnaževanje. V »prašnem eksperimentu« smo videli, kako hitro se prašni delci razširijo po zraku, z modelom reke pa prikazali, kako lahko gradbišča vplivajo na vodne ekosisteme. Primerjali smo tudi zvoke narave in hrup gradbišča ter se pogovorili, zakaj tišina ni samoumevna. Ob koncu smo pripravili razstavo svojih izdelkov in z veseljem pokazali staršem, kaj vse smo doživeli in ustvarili.

Počitnice so se končale z lepimi spomini, novimi prijateljstvi in pomembnimi spoznanji, da je narava dom, ki ga vsi delimo, in da lahko že majhni, vsakdanji koraki pomagajo ohranjati njen mir, čistost in lepoto.

25. oktober 2025

Jesenski pohod ob Lahinji

Megleno jesensko jutro nas je pospremlilo na tradicionalni pohod, posvečen vodi – življenjski sili Krajinskega parka Lahinja. Obiskali smo izvir Dobreč, se ustavili ob reki Lahinji, raziskali izvir Topličica in se sprehodili do izliva Podturnščice v Lahinjo. Pohod smo končali na dragatuškem placu, kjer so nas pričakali prijazni gasilci. Hvala vodniku Mateju Simčiču za bogato znanje in vsem pohodnikom za čudovito druženje. Se vidimo tudi prihodnje leto!

8. november 2025

3. Lahinja Trail: s tremi zvezdicami, tremi dolžinami in belokranjskim pokalom

V soboto, 8. novembra, se je v mrzlem jesenskem jutru na startu tretje izvedbe tekaškega dogodka Lahinja Trail zbralo kar 214 tekačev iz vse Slovenije ter iz Hrvaške, Srbije in Nemčije. Letos je dogodek ponudil še pestrejšo izbiro – udeleženci so lahko tekmovali na treh razdaljah: 10, 18 in 30 kilometrov. Novost letošnje izvedbe je bilo tudi tekmovanje za belokranjski pokal, v okviru katerega so se tekači pomerili v dveh seštevkih – Nočni tek Metlika in Lahinja Trail. Start in cilj vseh treh razdalj sta bila v Dragatušu, tekaške poti pa so se slikovito prepletale skozi Krajinski park Lahinja in po Župančičevi pohodni poti.

Povezovanje dogodka in komentiranje rezultatov je letos prevzel znani športni komentator Aleš Potočnik. Tekmovalci so se pomerili v 18 kategorijah, tehnično izvedbo meritev časa pa je zagotovilo podjetje Protime.

Organizacija dogodkov zero waste – dogodki brez odpadkov

Če bi smeli shranjevati na dvorišču, bi hitro začeli razmišljati drugače

Si predstavljate, da bi vse odpadke, ki ste jih kdaj odvrgli v smeti, morali shranjevati kar na lastnem dvorišču? In se z njimi ukvarjati sami dan za dnevno? Vsak Slovenec na leto odvrže okoli pol tone komunalnih odpadkov. V letu dni z domačega dvorišča več ne bi videl ven in bi se verjetno hitro začel spraševati, kaj hudiča počne, saj tako več ne gre naprej.

Stari rek »Daleč od oči, daleč od srca« na žalost še kako velja za naše smeti. Ko jih enkrat odpeljejo, o njih ne razmišljamo več, kar pa seveda ne pomeni, da teh odpadkov več ni. Tam se njihova dolga pot šele dodobra začne.

Zato je tudi izjemnega pomena, da odpadke pravilno ločimo, saj jim tako damo vsaj priložnost, da najdejo novo življenje. Ampak recikliranje zagotovo ni rešitev, je le majhen del veliko večje sestavljanke.

Najboljši odpadek je namreč tisti, ki ne nastane. Vsak izdelek, ki ga kupimo, ima za seboj dolgo zgodbo in ogromno rok. Iz narave smo vzeli vir, nekdo ga je zasnoval, oblikoval, zapakiral in prepeljal do nas, mi pa ga nato, če gre na primer za plastenko, uporabljamo pol ure in odvržemo, potem pa ga spet čaka dolga pot naprej.

Linearni sistem gospodarstva »proizvedi – uporabi – zavrzi« ni več vzdržen, saj v Sloveniji že aprila dosežemo ekološki dolg, kar pomeni, da porabimo vse vire, ki jih je narava sposobna obnoviti v enem letu.

Tega se dobro zavedajo tudi organizatorji najbolj ozaveščene belokranjske prireditve Lahinja Trail. Tam so se stvari lotili že pri izvoru. Da odpadki sploh ne bi nastali, njihovi gostinci vso pijačo naročijo v povratnih steklenicah ali sodih in jo točijo v pralne kozarce, podobno pa velja tudi za hrano. Na tekaških postojankah za tekače sami namešajo izotonični napitek in ponujajo nepakirano sadje. S takšnimi ukrepi na celotni prireditvi proizvedejo le okoli 10 kg odpadkov.

Ista prireditev, ki se o takšnih stvareh ne bi zanimala, bi lahko proizvedla tudi do 500 kg odpadkov: kozarci na postojankah med tekom, pakiran izotonični napitek pa potem nov kozarec za pivo po teku, mogoče dva ali trije, plastenka z vodo, kozarček za kavo, krožnik, pribor, zapakiran kruh, odpadna hrana, vse vrste papirčkov in žličk na stojnicah za degustacije, vrečka s promocijskimi darili, ki jih po navadi niti ne potrebujemo, letaki in še in še.

Ob tem pa sto in en material, ob katerih človeku niti ni jasno, kako naj jih pravilno loči. Pri tem je pomembno poudariti, da novi materiali, ki so nadomestili plastiko, še vedno niso rešitev, saj je to le nov problem, zapakiran v drugo embalažo. Koncept zero waste ni le veda o odpadkih, gre za način razmišljanja. Gre za to, da kupujemo manj, ponovno uporabimo več, popravimo tisto, kar se da popraviti, in se odločamo za izdelke, ki imajo daljšo življenjsko dobo. In takšno filozofijo lahko pripeljemo tudi v svoj dom. Seveda bi moralo biti tudi v trgovinah drugače, a to, da nimamo izbire, ne drži.

Veliko je še vedno v naših rokah, in tudi če ni, moramo skupaj in z lastnimi dejanji pokazati, kaj si želimo. Lokalne skupnosti, kot je območje Krajinskega parka Lahinja, imajo pri tem ogromno moč. Kadar občina, gospodinjstva, šole, društva in podjetja stopijo skupaj, park postane zgled za vse. Kraj, kjer se živi v sožitju z naravo in z uporabo preproste stare kmečke pameti prinaša nazaj, kar smo včasih že poznali.

Emma Otavnik, Ekologi brez meja

Dogodek po načelih zero waste

Tekaška prireditev Lahinja Trail je bila tudi letos organizirana po načelih zero waste, saj je varstvo narave v Krajinskem parku Lahinja ena izmed ključnih vrednot dogodka. V sodelovanju z **RIC-em Bela krajina (Krajinski park Lahinja in destinacija Bela krajina - DMO), Ekologi brez meja, 30 prostovoljci** in lokalno skupnostjo je prireditev ponovno blestela z načeli **trajnostne prireditve**.

Tekači so bili o trajnostnem konceptu obveščeni že pred dogodkom – **prinesli so svoje bidone, dosledno ločevali odpadke, na šestih okrepčevalnicah** pa so jim bili na voljo voda, izotonični napitki v **eko kozarčkih** in sveže sadje. Po teku so si lahko privoščili toplo **mesno ali vegetarijansko malico**, ki jo je pripravilo **Gostišče Župančičev hram**, postreženo s **krožniki in priborom za večkratno uporabo**. Za pravilno ločevanje odpadkov je skrbela **Zelena straža**. Obiskovalci so se lahko okrepčali s čevapčiči in hot dogi, ki so bili na prizorišče dostavljeni v znamenitih rdečih mesarskih zabojih. S tem smo zmanjšali odpad plastične embalaže.

Tudi pri promociji dogodka je organizator upošteval načela trajnosti – **vabila in obvestila so bila poslana izključno po družbenih omrežjih**, kar se je izkazalo za najbolj učinkovito in okolju prijazno strategijo.

Nagrade in zahvale

Nagrade najboljšim sta podelila **podžupanja Občine Črnomelj, mag. Maja Kocjan**, in **svetovni prvak v sodobnih plesih, Jakob Kavšek**. Vsi tekači so prejeli **lesene medalje, tekaške majice Lahinja Trail** in bon s popustom, ki nam ga je podarila **trgovina Intersport**. Najboljši v teku Lahinja Trail in

belokranjskem pokalu so dobili praktične nagrade trgovine Intersport in destinacijske vrečke, napolnjene z dobrotami znamke Belokranjsko. Tako je destinacija podprla lokalne ponudnike, tekači pa so dobili uporabna darila.

Za varnost in podporo na progi so poskrbeli **gasilci prostovoljnih gasilskih društev Dragatuš, Tanča Gora, Dobliče, Butoraj, Hrast - Perudina, Zapudje, Vinica, Adlešiči, Bojanci in Tribuče** ter številni prostovoljci, ki so se prijavili na poziv Zelene iniciative Zelene destinacije Bela krajina.

Posebna zahvala gre tudi sponzorjem: **Intersport; Sapo, d. o. o.; Zavarovalnica Sava; Avtohiša Vrtin; Igor Joh, s. p.; Mirabilis, d. o. o.; Print1a, Nejc Šuštarč, s. p.; CGP, d. d.**

Tretji **Lahinja Trail** je znova dokazal, da je mogoče športni dogodek izpeljati **trajnostno, odgovorno in z veliko mero skupnostnega duha**. Bela krajina se je še enkrat več pokazala kot **destinacija pristnih doživetij v objemu narave**. **Hvala vsem udeležencem teka, ki ste prišli na naš dogodek brez odpadkov.**

Tamara Lončarić,
DMO Bela krajina, RIC Bela krajina

Lahinja
KRAJINSKI PARK

*Prebivalcem
Krajinskega parka Lahinja
ter krajevnih skupnosti Dragatuš
in Tanča Gora
želimo srečno,
uspešno, ustvarjalno
in zdravja polno leto
2026.*

V letu 2026

Predavanja in delavnice

Prihodnje leto bomo pripravili druženja, predavanja in delavnice na temo varovanja narave, kmetijstva, trajnostnega turizma, etnologije in razvoja podeželja.

Seznam dogodkov v KP Lahinja:

Dan evropskih parkov – odprta vrata KPL, maj 2026

**Pokosimo Nerajske luge
in košarkarski turnir KPL, 4. julij 2026**

Likovna kolonija, julij 2026

Festival Na dragatuškem placu, julij 2026

Otroške poletne počitnice, avgust 2026

Jesenski pohod, 24. oktober 2026

Lahinja Trail, 7. november 2026

Fotografije:

Fotografije so last RIC-a Bela krajina in Borna Production.

Fotografije župana Občine Črnomelj so last Občine Črnomelj.

Fotografije družine Plavec so iz družinskega arhiva družine Plavec.

Fotografija poroke Cestnikov je last Anite Matkovič.

Fotografije vodomca so last Sama Jereleta.

Fotografije slikarske delavnice so last Jureta Plavca.

Fotografije Nerajskih lugov so povzete iz Prostorskega informacijskega sistema občin (PISO) in Zavoda za gozdove Slovenije (ZGS).

Fotografije v članku Grad Turn pri Črnomlju so povzete iz knjig *Duellius Historia* in *Slava vojvodine Kranjske*.

Oblikovanje: Princip Studio

Tisk: Print1a

Založil: Krajinski park Lahinja

Lektorirala: Darinka Lamut

Naklada: 600 izvodov

Črnomelj, december 2025

Varovanje narave

O zaraščanju (kulturne) krajine v Beli krajini

Kaj je krajina?

Evropska konvencija o krajini (2000) krajino definira kot območje, kot ga zaznavajo ljudje in katerega značilnosti so dosežek delovanja in medsebojnega vplivanja naravnih in družbenih dejavnikov. Krajše povedano, krajina je rezultat delovanja človeka v prostoru skozi čas. Kot takšna vpliva na kakovost življenja, je ključni element krajinske dediščine in seveda tudi biotske raznovrstnosti.

Kaj je zaraščanje?

Zaraščanje je stihijski in kompleksen naravni proces, ki se začne s prenehanjem obdelovanja zemljišč. S tem ko se zemljišča prepusti naravnemu razvoju, se začnejo sukcesijski procesi, ki v naših geografskih legah pomenijo prehod v gozd.

Med poglavne vzroke za zaraščanje sodita lastniška in posestna struktura, ki v marsičem definirata način in obseg rabe tal, prav tako pa rabo tal opredeljujejo naravne lastnosti območja (naklon, nadmorska višina, lastnosti tal). Med agrarno-politične vzroke spadajo spremembe agrarne politike (v Sloveniji v letih 1945, 1953, 2000), finančne in davčne politike, ki vplivajo na stroške pridelave, ter naravovarstvena in okoljevarstvena zakonodaja. Ne nazadnje pa na ravnanje posameznikov in družbe vplivajo tudi socio-ekonomske razmere,

kot so osebne lastnosti, družbene razmere, staranje, izseljevanje mladih itd., kar lahko vodi v slab delovni in umski potencial nekega območja.

V Beli krajini so se največje spremembe v rabi zemljišč zgodile na prehodu iz 19. v 20. stoletje in nekako do obdobja med obema svetovnjima vojnama. Na območjih v neposredni bližini lokalnih središč je delež obdelanih kmetijskih površin v obdobju 1880–1980 upadel za petkrat! Na splošno pa lahko govorimo o zmanjševanju površin obdelanih kmetijskih zemljišč vsaj od sredine 19. stoletja naprej. Vzporedno s tem stalno narašča delež gozda.

Na splošno velja, da je Bela krajina izredno izpostavljena zaraščanju, posebej na območjih, na katerih so slabe razmere za intenzivno kmetovanje. Marsikje ugotavljamo, da smo že mimo točke največje biotske pestrosti in da se bo z nadaljnjim zaraščanjem ta bistveno zmanjšala.

Klasičen primer zaraščajočih površin v Beli krajini so steljniki: leta 2025 jih tu najdemo le še približno 100 hektarjev, leta 1960 pa so jih kartirali kar 10.000 hektarjev. Steljniki so se opuščali zaradi spremenjene kmetijske prakse, ki je bila posledica razvoja, novih znanj in napredka (prehod iz hlevov z nastiljem v hleve z gnojnimi jamami), kasneje pa tudi zaradi opuščanja kmetijstva kot takega. Posledično se je oblikoval družbeni konsenz o spremeni

Lahinjski lugi, 1960

nekdanjih steljniških površin deloma v njive in travnike, deloma v gozd.

Poleg najočitnejšega učinka opuščanja rabe zemljišč, torej zaraščanja in prehoda v gozd, se opuščanje rabe izraža tudi v izgubi tradicionalnih znanj in izročila ter drastičnem zmanjšanju mozaičnosti krajine. Z vidika okoljskih vplivov in biotske raznovrstnosti je lahko zaraščanje (vsaj v nekem prehodnem obdobju) celo pozitivno, na dolgi rok pa uniformna premena v gozd vodi v zmanjšanje pestrosti življenja v primerjavi z obstoječo mozaično rabo tal.

Ob pogledu na priloženi fotografiji iz let 1960 in 2024 lahko opazimo kar nekaj stvari. Leta 1960 je bilo območje ob reki Lahinji (Lahinjski lugi) redno košeno, prav tako je bilo redno vzdrževano celotno pobočje med reko Lahinjo in naseljem Knežina. V luči današnjega znanja o pomenu mozaične rabe prostora za biotsko pestrost bi lahko rekli, da je mogoče pred dobrimi 60 leti celo primanjkovalo zarasti. Danes pa lahko opazujemo popolnoma nasprotno situacijo. Že ob bežnem pogledu skozi okno ali pa na sprehodu po parku vidimo,

Lahinjski lugi, 2024

da je odprtih površin zelo malo, prevladujejo pa zaraščajoče ali zaraščene površine.

Kdo je bil »kriv« za takšno stanje leta 1960 in kdo je kriv za današnje stanje? Lastniki? Občina? Država? Krajinski park Lahinja? Vsi naštetih? Nobeden od naštetih? Odgovor na to vprašanje ni preprost in ni enoznačen. Če si ogledamo stanje širše po Beli krajini in po Sloveniji (predvsem obmejna območja in območja, ki so bolj oddaljena od regionalnih središč), so trendi povsod enaki. Glede na prej navedene vzroke za zaraščanje krajine ugotavljamo, da je današnje stanje rezultat družbenih, agrarno-političnih in socio-ekonomskih razmer zadnjih nekaj desetletij.

Odgovorov na to, kateri videz krajine (1960 ali 2024) je boljši, pa je ravno toliko, kot je tudi ljudi. Na nas je, da v današnjih razmerah izkoristimo možnosti, ki nam jih daje prostor, v katerem živimo – ob upoštevanju omejitev, ki nam jih postavljajo ta isti prostor in družbene razmere. Vabljeni v park!

Matej Simčič,

Zavod RS za varstvo narave, OE Novo mesto

Odpadki skozi oči ŽP Komunala Crnomelj

Prispevek je nastal kot povzetek predavanja ob dnevu krajinskih parkov v maju 2025. Predavanje se ne nanaša zgolj na odpadke v krajinskem parku, saj ima zavest o pravilnem ravnanju z odpadki širši pomen. Seveda pa se nanaša tudi (ali še bolj) na krajinske parke.

Pogosto uporabljamo pojem »trajnostni razvoj«. Ljudje so pogosto prepričani, da je to drugo ime za ekologijo oziroma varovanje narave. Pa vendar ni samo to. Trajnostni razvoj je ohranjanje narave oziroma naravnih virov, le da pri tem ne izgubimo vseh prednosti in ugodnosti, ki nam jih prinaša moderni način življenja. Trajnostni razvoj je skupni cilj (presečna množica) treh poglavitnih dejavnikov:

- okolja – s cilji, kot so uporaba naravnih virov, ravnanje z okoljem, preprečevanje onesnaževanja itd.,
- družbe – s cilji, kot so standard življenja, izobraževanje, enake možnosti itd.,
- gospodarstva – s cilji, kot so dobiček, prihranki, gospodarska rast, raziskave in razvoj itd.

Šele ko se cilji teh treh (in še nekaterih) dejavnikov »pokrijejo«, lahko govorimo o trajnostnem razvoju. Povzeto iz literature:

Trajnostni razvoj je danes vsesplošno sprejet cilj globalnih, nacionalnih in lokalnih politik. Je zaščitno znamenje številnih ustanov in prestižna konkurenčna prednost. Trajnostni razvoj je

ključna beseda v razvojnem žargonu in geslo vseh dejavnosti. Trajnostni pristop ima tri ključne sestavine, ki so jih na svetovnem vrhu o trajnostnem razvoju v Johannesburgu leta 2002 določili za stebre trajnostnega razvoja: okolje, družbo in gospodarstvo. Večrazsežnostni koncept trajnosti vsa tri področja enakopravno povezuje, tako da medsebojno uravnotežena zagotavljajo okvir trajnostnega razvoja.

Ali je takšna uravnoteženost v praksi sploh mogoča? Številni posamični dogodki (anomalije) nas prepričujejo, da smo od zelenega stanja še zelo daleč. Pa vendar, zavest vsaj večine se spreminja. Sam se še spomnim, da je bilo pred leti nekaj čisto običajnega, če so (maloštevilni) lastniki avtomobilov svoje jeklene konjičke čistili v reki Kolpi. Danes je to nepredstavljivo.

Ker omenjeni dejavniki sestavljajo zapleten in velik sistem, je velika tudi inercija. To po domače

pomeni, da lahko dolgo časa »delamo napačno«, pa se na prvi pogled ne bo nič poznalo. Enako velja seveda v nasprotni smeri: dolgo časa bomo morali »delati prav«, pa se prav tako ne bo nič poznalo. Menim, da je ravno to vzrok, zakaj ljudje tako težko spreminjamo navade oziroma zavest o ohranjanju narave. Ne vidimo namreč učinka svojih dejanj. Zato so ozaveščanje, kritika napačnih ravnanj in pohvala pravih dejanj še toliko pomembnejši. »Z veliko močjo pride tudi velika odgovornost,« je nekoč dejal Peter Parker. Imamo veliko moč spreminjati naravo, zato moramo imeti tudi veliko odgovornost, da je pri spreminjanju ne uničimo.

Kaj ima to razmišljanje opraviti z življenjem v krajinskem parku? Tudi v parku velja enaka logika. Le da je tam varovanje dediščine (naravne in kulturne) postavljeno bolj v ospredje. Konec koncev pomeni življenje v čistem okolju tudi prvino kakovosti, ki pa se je vsi še čisto ne zavedamo. Z izjemo reke Kolpe naši krajinski parki ne privabljajo množičnega turizma. Tisti turisti, ki pridejo v park zaradi parka, imajo osnovne pojme o ohranjanju narave po vsej verjetnosti že razčiščene. Za seboj ne bodo pustili gore odpadkov na neprimernih krajih. Glavni

povzročitelji odpadkov so prebivalci parka, kar je tudi pričakovano in normalno. Občina, vodstvo parka in komunala lahko dajejo podporo pri pravilnem ravnanju z odpadki, vendar imajo izvorni povzročitelji, kot se jim učeeno reče, največji vpliv. Že z majhnimi spremembami navad, ki praktično ne stanejo nič, je mogoče narediti velike korake v zeleno smer.

Samo Kavčič, direktor JP Komunala Črnomelj

Vodomec

(angl. common kingfisher, lat. Alcedo atthis)

Vodomec je zaščitni znak Krajinskega parka Lahinja in simbol njegove neokrnjene narave. Ponosni smo, da v naših vodotokih živi ta izjemno barvita in občutljiva ptica, ki pričča o čistosti in zdravju našega okolja. Njegova stalna prisotnost nam daje razlog za ponos in potrjuje, da naravo ohranjamo na pravi način.

Vodomec je majhna obvodna ptica, ki jo uvrščamo v red vpijatov. Njihova značilnost je, da imajo tri prste obrnjene naprej in enega nazaj. V Sloveniji najdemo tri predstavnike reda vpijatov: vodomca, čebelarja in zlatovranko, ki pripadajo trem različnim družinam: vodomcem, legatom in zlatovrankam.

Vodomec je ena najbolj pisanih slovenskih ptic z dolgim močnim kljunom. Njegovo perje je na hrbtu sijoče modre barve, na trebuhu oranžne. Ob straneh na vratu in grlu je belkast. Njegova modra barva peres ni posledica pigmenta. Zgradba peres razprši svetlobo in ustvari turkizen sijaj. Zaradi odboja svetlobe je lahko videti modro, turkizno ali zeleno. Oranžnordeče noge niso prilagojene hoji, ampak bolj sedenju. So kratke in omogočajo močan oprijem. Dva prsta sta pri korenu delno zraščena, kar mu olajšuje kopanje rovov. Spola razlikujemo po barvi kljuna. Samica ima spodnjo polovico kljuna v celoti ali delno rdečkastooranžne barve. Kljun samca je črn.

Vodomec meri od konice kljuna do vrha repa od 16 do 18 cm, razpon kril ima od 24 do 26 cm, tehta od 35 do 45 gramov. Pri nas je pretežna stalnica. V hladnih zimah se lahko seli ob nezamrznjene vode. Njegova povprečna življenjska doba je od dve do tri leta, lahko doživi

tudi sedem let. Najdemo ga ob ribnikih, potokih, rekah, jezerih, kjer je dovolj hrane.

V naravi ga težko opazimo kljub vsem živim barvam, saj je hiter in spreten letalec. Leti s hitrostjo nekje med 40 in 50 km/h, zato bomo prej slišali njegov piskajoči klic med letom, kot pa ga bomo uzrli. Pogosto ga opazimo, kadar leti tik nad vodno gladino. Običajno med letom naredi od 6 do 10 zamahov na sekundo. Ko pospeši, lahko hitrost naraste do 12 zamahov na sekundo.

Že iz angleškega poimenovanja (*kingfisher* 'kraljevi ribič') je razvidno, kako spreten je pri lovu. Pogosto sedi na vejah tik nad vodo in nepremično opazuje gibanje pod vodno gladino. Ko opazi svoj plen, se bliskovito požene v vodo. Med potopom se mu čez oči spusti zaščitna membrana, ki mu tudi pod vodno gladino omogoča oster vid. Lahko bi se reklo, da imajo vodomci vgrajena potapljaška očala. Ko ulovijo ribo, jo omamijo z udarjanjem ob vejo, pogoltnejo pa vedno z glavo naprej, da se jim njene plavuti ne zataknejo v grlu. Ribjih koščic in lusk ne morejo prebaviti, zato jih izbljuvajo v obliki kroglice. V njihovi prehrani se najdejo tudi dvoživke in vodni nevretenčarji.

Vodomci so izrazito teritorialne ptice. Par brani svoj odsek ob vodi (včasih tudi cel kilometer in več), preganja vsiljivce in označuje svoj teritorij s klici.

Manj znani so boji samic, ki so lahko zelo brutalni: samici se zaletavata, kljuvata in skušata potopiti druga drugo. Boji lahko trajajo več minut in se ponavljajo več dni. Najizrazitejši boji potekajo zgodaj spomladi, ko več samic poskuša prevzeti istega samca ali isto brežino. Običajno

poražena samica odleti, včasih pa se lahko boj konča tudi z njeno utopitvijo, poškodovanim kljunom, zlomljeno perutjo.

Neposredni fizični boji med samci so redkejši. Večinoma tekmujejo med seboj z razkazovanjem perja in lovljenjem rib, ki jih ponujajo samici v dar.

Gnezdijo v rovih, ki jih samci izkopljejo v peščenih ali ilovnatih bregovih rek in potokov. Rovi so dolgi od 40 do 100 cm, na koncu pa je razširjena komora za jajca. Gnezdijo med aprilom in avgustom. Samica znese od pet do sedem belih jajc, kdaj tudi več. Mladiči se izvalijo v 19 do 21 dneh. V rovu ostanejo od tri do štiri tedne, v tem času jih hranita oba starša. V ugodnih sezonah lahko vodomec spelje tudi dve ali celo tri legla.

V Sloveniji so vodomci uvrščeni na rdeči seznam kot ranljiva vrsta. Znano je, da zelo malo njihovih mladičev preživi prvo zimo. Vzroki za tako nizko stopnjo preživetja so pomanjkanje hrane, človekov poseg v habitat, poplave, plenilci (ujede, kune, mačke), neizkušenost po izletu iz gnezda, mraz, deževno vreme in podobno.

Še nekaj zanimivosti:

Po svetu živi več kot 100 vrst vodomcev. Največ jih živi v Aziji, Afriki in Avstraliji. Barvitost njihovega perja je neverjetna: od neonsko modrih, turkiznih, oranžnih, vijoličastih do rjavozelenih gozdnih vrst. Večina vrst po svetu ne lovi rib, ampak se prehranjujejo z žuželkami, plazilci, majhnimi sesalci, nekateri celo s kačami.

Najmanjši vodomec: afriški pritlikavi vodomec (angl. *african dwarf kingfisher*, lat. *Ispidina lecontei*), v dolžino meri le 10 cm, tehta od 9 do 12 g.

Največji vodomec: velikanski vodomec (angl. *giant kingfisher*, lat. *Megaceryle maxima*), 42–46 cm, 255–420 g.

Najtežji vodomec: hripavi lovač (angl. *laughing kookaburra*, lat. *Dacelo novaeguineae*), 40–45 cm, 200–460 g

Samo Jerele

Sledi, ki jih pušča preteklost

Izseljevanje iz Dragatuša in okolice

Ko govorimo o Beli krajini od sredine 19. stoletja naprej, ne moremo mimo izseljevanja. Prav tako ne moremo mimo izseljevanja, ko govorimo o Dragatušu in njegovi okolici. Migracije nikoli niso samo selitve ljudi, ampak so tudi selitve njihovega načina življenja, idej in življenjskih nazorov. Tako so se tudi Belokranjci v tujini, predvsem v ZDA, srečali z novimi idejami, pogledi na svet, novo modo, tehnološkimi dosežki. V pismih, ob obisku doma ali morda celo ob vrnitvi domov so te novosti širili tudi med sorodniki in prijatelji v svoji stari domovini. Denar, ki so ga pošiljali domov, je njihovim domačim omogočil nakup tehnično bolj dovršenega orodja, blaga za obleko, gradnjo hiše, nakup posestva ali le kolesa. Vse to je spremenilo življenje ljudi tudi pri nas. Čeprav se je večina izseljencev sprva imela namen vrniti, so se vrnili le redki. Poročeni možje, ki so doma pustili ženo ali družino, so se pogosteje vračali – po nekaj letih, ko so zaslužili nekaj denarja. Včasih pa so domov poslali denar za vozovnice in k sebi v Ameriko pripeljali še družino. Mlajši so pogosteje ostajali v tujini. Tam so spoznali moža ali ženo, si ustvarili družino in tam ostali za vedno. Domov se nikoli več niso vrnili, pogosto niti na obisk ne.

V tujino je naše ljudi pognalo več vzrokov: slabo gospodarsko stanje, trtna uš, razdrobljenost belokranjske posesti, nesoglasja v družini, politično stanje v državi, na koncu koncev pa tudi avanturizem – videti in doživeti kaj novega, neznanega. V dobi agrarne krize so se v ZDA kot prvi Slovenci naseljevali prav Belokranjci. Med prvimi slovenskimi naseljenci so v Kalifornijo (San Francisco) okoli leta 1888

prišli tudi priseljenci iz Dragatuša. (Jurij Matej Trunk, *Amerika in Amerikanci*, 1912) Tudi podatki z začetka prve svetovne vojne govorijo o tem, da so bili med Belokranjci v samem vrhu izseljenci iz dragatuške župnije. »V Ameriki je živelo 4263 rojakov, in sicer največ iz tehle krajev: iz Loke 103, iz Starega trga 104, iz Drašičev 105, iz Kota 106, iz Unterberga 123, z Radovice 129, s Črešnjevca 134, z Božakovega in iz Čepelj po 171, iz Podzemlja 198, s Tanče Gore 212, iz Semiča in z Vrha po 227, s Suhorja 336; prav na vrhu lestvice sta Dragatuš s 361 in Vinica s 672, če zadnji prištejemo še Preloko, pa kar z 861 izseljenci.« (Izvelek iz katastra Amerikancev na okraj. glavarstvu Črnomelj, zapuščina nadučitelja Franja Lovšina)

Z izseljevanjem se je že od malega srečeval tudi Oton Župančič. Tako je zapisal: »Deca na šolskih klopeh so sanjala o Bremnu in Hamburgu; New York, Chicago, Cleveland, Montana, Minnesota, Pensilvanija, Pittsburgh, Dakota, Nebraska, Kalifornija so jim bila domača imena, tam so bili njihovi očetje, starejši bratje, strici po rudnikih, fabrikah, salunih, farmah in 'slali' za odplačevanje dolgov, za popravila, dokupe, davke, za priboljšek. Marsikatera slamnata streha je izginila, lesena hiša se je spremenila v zidano. Pet mojih teta – več sestra mama ni imela – je bilo v Ameriki. Mater je vleklo za sestrami v Ameriko. A oče se ni odločil in ostali smo v Sloveniji.« (Oton Župančič, Adamič in slovenstvo, 1932) Ko so se Župančičevi odselili iz Dragatuša v Ljubljano, je njihovo dragatuško posest kupil prav povratnik iz Amerike, Zapujec Štefanič.

Odhod v Ameriko pa se ni vedno končal najboljše. Niso vsi izseljenci domov pošiljali denarja. Stvar se je lahko obrnila tudi v bolj nesrečno smer. Preberemo lahko spomine Dragatuščanke: *»Ko sem bila stara leto in pol, je oče odšel v Kanado in z mamo sva ostali sami. Oče je bil glasbenik, dobro je igral na harmoniko. Denar za vožnjo si je izposodil, mati pa je ta dolg odplačala tako, da je vzredila prašiča in ga prodala. /.../ Oče se je naselil v Torontu in se ponovno poročil z neko Poljakinjo. Domov je pisal le redko. Nekoč je poslal nekaj denarja, s katerim sem si želela kupiti šivalni stroj. Mama pa je namesto tega plačala gradnjo novega vodnjaka.«* Po več kot petdesetih letih je obiskal družino v Dragatušu in njegova hčerka je o tem obisku povedala: *»Na polju ni hotel delati pa tudi precej skopuški je bil. Končno se je vrnil v Kanado, saj tukaj nikomur ni bilo mar zanj.«* (Nives Sulič, *Izseljenstvo v Dragatušu in okolici, v: Etnološki mladinski raziskovalni tabori v Beli krajini '85-'86*, 1989)

Naši ameriški sorodniki v naših spominih pogosto živijo kot dobri, pogumni, delavni, družini in domovini predani posamezniki. Kot smo videli, vedno ni bilo tako. V ZDA niso odhajali samo najboljši Belokranjci. Med belokranjskimi izseljenci so bili tudi taki, ki so že doma prišli v navzkrižje z zakonom, ki so bežali pred služenjem vojaškega roka, najdemo tudi pijance, nezveste može, kvartopirce in morilce. A kakor koli, vsi so bili naši in vsi so oblikovali življenje sorodnikov tudi v svoji stari domovini.

Anita Matkovič

Poroka Marije Željko iz Dragatuša in Janka Cestnika iz Vinice, Pittsburgh, Pensilvanija, ZDA. Že leto po poroki sta se preselila nazaj v Belo krajino, natančneje, Dragatuš.

Sledi, ki jih pušča preteklost

Lamutovi iz Velikega Nerajca

Veliki Nerajec se razprostira na vzpetini ob cesti Črnomelj–Vinica. Ponaša se s pridevkom »veliki«, a ima le dobrih deset prebivalcev več od sosednjega Malega Nerajca. Od kod izvira ime vasi, pravzaprav ne ve nihče. Oba kraja in še nekaj drugih vasi leži na območju Krajinskega parka Lahinja, ki ga je Občina Črnomelj opredelila že leta 1988, da bi pospešila razvoj turizma in podjetništva, hkrati pa zaščitila kulturno in naravno dediščino. V središču vasi stoji stara hiša, v kateri ima danes prostore informacijska točka Krajinskega parka Lahinja. Zadnja družina, ki je še živela v njej, je bila družina Lamut.

Matija Lamut se je poročil, verjetno v Ameriki, s Katarino Šmalcen. Tam se jima je leta 1902 rodil prvorojenec Oton, ki pa je umrl kot otrok. Za njim se je leta 1904 rodila hči Katarina, Katica. Po uničujočem potresu in požaru v San Franciscu leta 1906 se je družina vrnila domov v Veliki Nerajec. Leta 1907 se je Lamutovima rodila hči Kristina, Tinca. Istega leta so zgradili novo hišo, oče Matija pa se je že leta 1910 vrnil v Ameriko, da bi tam zaslužil za boljše življenje. V Nerajcu se je leta 1920 rodil še najmlajši sin Jože.

Prebivalstvo se je še v začetku 20. stoletja ukvarjalo pretežno s poljedelstvom in živinorejo, v manjši meri tudi z vinogradništvom. Ženske so v tem času po domovih še tkale domače platno.

Lamuti in njihova selitev v Ameriko nikakor niso bili kakšna posebnost. Zaradi slabega gospodarskega stanja, trtne uši, ki je uničila vinograde, zaradi izognitve služenju vojaškega

roka, zaradi dedovanja in razdrobljene belokranjske posesti so se številni Belokranjci izseljevali predvsem v Združene države Amerike. Belokranjci so bili med prvimi izseljenci s Kranjskega, ki so že od sredine 19. stoletja odhajali v Ameriko. Zgovoren je podatek z nabora leta 1909: na naboru je tega leta manjkalo kar 76 odstotkov naborno obveznih mladeničev iz Bele krajine, torej več kot tri četrtine najboljših delovnih moči in gospodarjev je bilo v Ameriki. Še en podatek: v celotni avstro-ogrski monarhiji so se ljudje največ izseljevali prav iz dežele Kranjske, v okviru te dežele pa je bilo največje izseljevanje v okraju Črnomelj. Med letoma 1880 in 1910 je Belo krajino zapustilo dobrih 12 tisoč prebivalcev (leta 1800 je v njej živelo manj kot 30 tisoč ljudi!).

Anita Matkovič

Slika 1: Poroka Matije Lamuta in Katarine Šmalcen, verjetno v Združenih državah Amerike

Slika 2: Matija in Katarina Lamut s hčerko Katarino. Verjetno fotografirano v Ameriki, pred vrnitvijo v Nerajec.

Sliki 5a in 5b: Fotografija očeta Matije Lamuta in njegovih prijateljev. Fotografijo so posneli kot razglednico, ki jo je oče poslal za božič leta 2010 ženi Katarini iz San Francisca v Nerajec. Zanimiv je verz na razglednici:

*Hure! 10 milj do kolečaja.
 Ali mi smo prepočasu leteli, in se v bukvo zadel.
 Ali bukva se zlomila, in kola se zdrobila.
 Mi se pobrali, si smuke stesali.
 Se v Nerajcu pri Babiču sestali.
 Da smo vince muštrali.
 Ja, muj brat in njegov brat, druga dva brata, svak
 in dva šurjaka in štiri prijatelji.*

Slika 3: Davčna knjžica gospodarja kmetije Matije Lamuta. Hišna številka 5 je bila pred prvo svetovno vojno na stari hiši, kjer je zdaj infocenter KP Lahinja.

Slika 4: Nova Lamutova hiša v Velikem Nerajcu pred drugo svetovno vojno. Pred hišo stojijo od leve proti desni: oče Matija, sin Jože, hčerki Kristina in Katarina ter mama Katarina.

Slika 6: Prvo sv. obhajilo v Dragatušu, 6. julija 1911. Med deklcami je verjetno Katarina Lamut.

Slika 7: Nerajska dekleta. Druga z leve je Kristina Lamut.

Slika 8: Nerajski fantje pred drugo svetovno vojno. Drugi z desne je Jože Lamut.

Slika 9: Katarina in Matija Lamut

Slika 10: Jože Lamut s kolesom za kapelico sv. Družine pred drugo svetovno vojno. Za njim kamnita škarpa, za katero so se lahko pasli prašiči.

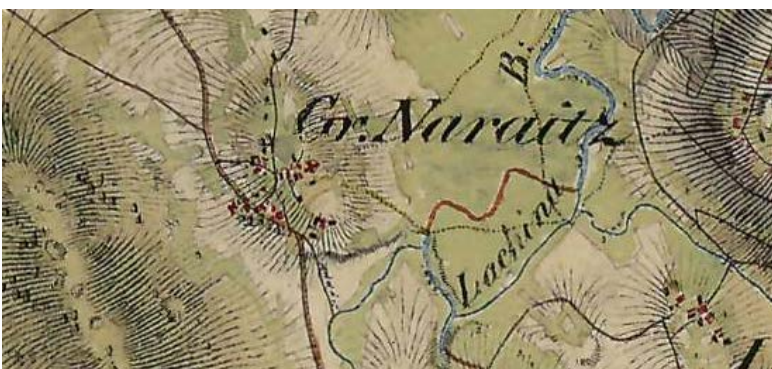
Slika 11: Poroka Kristine Lamut in Franca Jesiha

Slika 12: Osebna izkaznica Katarine Lamut, rojene v San Franciscu 17. junija 1904. Katarina Lamut je bila zadnja stalno naseljena prebivalka Lamutove domačije v Velikem Nerajcu.

Slika a: Veliki Nerajec in sosednje vasi na zemljevidu s konca 18. stoletja (1784–1785)

Slika b: Veliki Nerajec na vojaškem zemljevidu z začetka 19. stoletja (1829–1835)

Slika c: Veliki Nerajec na katastru iz 19. stoletja

Grad Turn pri Črnomlju (Thurnau)

Kratek oris razvoja in lastnikov gradu

Kot vsako pokrajino v Evropi tudi današnja Belo krajino, srednjeveško Metliško, zaznamujejo grajske stavbe, jasni pričevalci fevdalne preteklosti. Nastanek gradov, središč fevdalnega življenja, v Beli krajini spada v čas 13. stoletja, ko se pojavijo tudi prvi ljudje z značilnimi fevdalnimi predikati, ki so med prvimi prejeli posesti (fevde) na Metliškem. Ob treh glavnih gradovih visokega srednjega veka, strateško postavljenih v Črnomlju, Gradcu in Metliki do leta 1300, sta bili v 16. stoletju postavljeni še dve večji grajski celoti, Krupa in Pobrežje. Poleg teh osrednjih gradov je po deželi stala vrsta manjših grajskih stavb, dvorov (*Hoff*) ali stolpov (*Thurn*), ki so prav tako tvorile fevdalno krajino. Nekatere od teh stavb so bile sprva v vlogi sekundarnih bivališč, lovskih dvorcev ali gospodarskih izpostav večjih gospoств, a so se postopoma razvile v nekoliko uglednejša in večja bivališča. Mednje spada tudi današnji grad pri vasi **Breznik**, ki ga je Valvasor v 17. stoletju imenoval **Turn pri Črnomlju** (*Thurn bei Tschernembl*). Ta primerljivo manj poznana belokranjska grajska stavba že vsaj sedem stoletij zaznamuje zahodni rob Dragatuškega polja in v pričujočem kratkem prispevku se bomo ozrli po njenih podobah in nekdanjih lastnikih.

Sig. D. Dipoldi de Zernmel .
A. 13 / 93 .

Preris pečata Tibołta Črnomaljskega iz leta 1393.

Tibołt Črnomaljski je spadal v stransko vejo gospodov Črnomaljskih, ki je imela nekoliko drugačen grb. Spadal je med uglednejše plemiče konca 14. stoletja in temu primerno ga najdemo v vrsti listin kot pričo ali pečatelja. Po njem je današnji Turn dobil ime Tibołtov dvor. (Duellius, *Historia*)

Tibołtov dvor (14. stoletje)

Začetki grajske stavbe, ki jo danes po bližnji vasi imenujemo Breznik, spadajo v 14. stoletje, ko je bila Bela krajina fevdalno povsem razvita dežela z značilnimi velikimi gospoствi, dvema trgoma, množico vasi, izkrčeno in obdelano krajino žitaric ter s pasom vinogradov, temeljem njenega gospodarstva. Začetek te grajske stavbe je bila nekakšna **večja zidana pristava** gospoства Črnomelj v rokah gospodov Črnomaljskih (*von Tschernembl*), postavljena med Črnomljem in Vinico, na zahodnem robu Dragatuškega polja. Kot prvi

znani posestnik se v letu 1392 pojavi Tibolt Črnomaljski (*Tybolt von Tschernembl*), ugledni pripadnik stranske veje gospodov Črnomaljskih. Tibolt je stavbo dogradil oziroma razširil v plemiško bivališče, in tako je po njem dobila ime **Tiboltov dvor** (*Tieboltshoff*). Ime hoff, dvor, kaže na vsaj enonadstropno zidano stavbo brez obrambnega značaja, a je bila hkrati gospodarski sedež manjšega fevdalnega gospostva. Po veliko poznejših podatkih lahko domnevamo, da je h gospostvu tega dvora tedaj spadalo največ 15 kmečkih posesti (hub) po bližnjih vaseh, še posebno v bližnjem Brezniku, Dragatušu in Obrhu. V začetku 15. stoletja je Tiboltov dvor posedoval še Tiboltov sin Janez (*Hanß*) I. Črnomaljski, nato pa je prešel v roke plemiške rodbine Semenič.

Preris pečata Viljema I. Semeniča iz leta 1456. Viljem I. Semenič je spadal med pomembnejše plemiče Bele krajine v 15. stoletju in je imel poleg Turna v lasti tudi posesti pri Metliki, Semiču in Vinici. V njegovem času se je grad razvil v večjo stavbno celoto. (Duellius, *Historia*)

Kamniti stolp plemenitih Semeničev (15. stoletje)

Janez (I.) Semenič, pripadnik rodbine s posestmi v okolici Semiča, Metlike in Vinice, je Tiboltov dvor pridobil nekje v prvi polovici 15. stoletja. Na kakšen način, ne vemo. Po njegovi smrti ga

je podedoval njegov ugledni, a tudi značilno viteško nasilni sin Viljem (I.) Semenič. V Viljemovi listini iz leta 1467 je današnji Breznik pomenljivo poimenovan **Kamniti stolp pri Turnauu** (*Steines Thurn zu Thurnaw*) in to ime se je v različicah ohranilo še v naslednjih stoletjih. Ime priča o tem, da so plemeniti Semeniči v 15. stoletju nezaščiten dvor (*hoff*) utrdili z gradnjo štirikotnega velikega stolpa (Valvasor), zato je dobil novo ime, *Thurn*. Okoli velikega stolpa se je s poznejšo prizidavo manjšega palacija (bivanjskega dela gradu) in obzidja, ki je obdajalo grajsko dvorišče, razvila nekoliko večja in zaokrožena grajska celota. Del te celote je bila tudi grajska **kapela sv. Andreja**, s katero je bila rodbina Semenič še posebno povezana. Oltarju te danes izginule grajske kapele je namreč zaslužni Andrej Semenič podaril srebrn kelih, Viljem I. Semenič pa je leta 1467 tam ustanovil večno tedensko mašo v spomin na svojo družino.

Ta stavbni razvoj in utrjevanje lahko umestimo v sredino 15. stoletja, ko so zaradi očitne osmanske grožnje že potekala utrjevalna dela po celotni Beli krajini. Semeniči so držali Breznik še generacijo do konca 15. stoletja, v začetku 16. stoletja pa so kot značilno posestno razdrobljena in plemiško (pre)zadolžena družina Kamniti stolp pri Turnauu prodali oziroma izgubili.

Thurnau Pierschev in Schnitzenbaumov (16. stoletje)

Še pred letom 1509 je Kamniti stolp prešel v roke Jakoba Štravsca (*Jacob Strauss*), člana premožne in ugledne črnomaljske meščanske družine. Prejkone je šlo za značilno poplačilo kakšnega Semeničevega dolga, saj je Štravs Breznik obdržal le kratek čas in ga prodal že pred letom 1518. Načrtov s tem *Thurnom* očitno ni imel. Kupec in novi posestnik Breznika je bil ugledni Sigmund Piersch, glavar Metliškega, ki je deželo upravljal v težkih časih osmanskih pritiskov in kot deželni glavar tudi sicer največ časa preživel na glavarskem gradu v mestu

Grad Thurn bei Tschernembl, Turn pri Črnomlju, okoli leta 1675. Valvasor je grad upodobil ob obisku dežele nekje v sredini 70. let 17. stoletja. (Valvasor, Skicna knjiga)

Metlika. Kakor preostale dele Bele krajine so v prvi polovici 16. stoletja vpadi osmanskih jezdecev večkrat prizadeli tudi vasi okoli Dragatuškega polja. Ob vsakokratni grožnji in vpadu osmanske konjenice je grad služil kot utrdba, ki je sprejela svoje podložnike in njihovo premično premoženje. Valvasor je zelo splošno beležil: *»V tej okolici (tj. okoli Breznika, op. a.) so Turki pogosto ropali, požigali, morili in se izkazali kot najgnusnejše živali in tiranski barbari.«*

Eva Schnitzenbaum je imela grad v lasti do leta 1621, nato pa ga je prodala uglednemu in premožnemu črnomaljskemu meščanu Mihaelu Bernardiču.

V 16. stoletju podrobnejši podatki izostanejo, vendar je očitno, da Pierschi Kamnitega stolpa niso imeli v lasti dlje časa, temveč so ga nekje v sredini 16. stoletja prodali rodbini Schnitzenbaum, sicer gospodarjem velikega gospostva Poljane ob Kolpi (Pöland). Poudariti kaže, da so Schnitzenbaumi kakor večina kranjskega plemstva v drugi polovici 16. stoletja spadali med protestante. Eva Schnitzenbaum je vzdrževala protestantskega pridigarja v svoji hiši v Črnomlju in domnevamo lahko, da je bila tudi kapela sv. Andreja na Brezniku za časa Schnitzenbaumove posesti priložnostno prostor protestantskega bogoslužja in pridig.

Thurn pri Črnomlju in njegovi mnogi lastniki (17.–19. stoletje)

»Grad Turn pri Črnomlju, v kranjskem jeziku imenovan Turen, spada k Slovenski marki, ki jo zdaj štejemo k Srednji Kranjski. I...I Izvor imena je jasen, ko ugotovimo, da je bil ta grad nekdaj veliki štirikotni stolp in ima za svojega soseda mesto Črnomelj. Stoji na majhni vzpetini pod visoko goro. Pod gradom so lepa ravna in rodovitna polja in nedaleč stran vinske gorice, ki nosijo tako dragoceno vino. Takoj pod gradom iz pečine izvirajoč močan izvir naredi v nadaljnjem toku lep ribnik. Ta okolica tako ni nič manj rodovitna, kakor je prijetna in lepa. Znotraj tega gradu stoji

kapela, posvečena sv. Andreju.» (Valvasor, Die Ehre 11, 583–584)

Tako je leta 1689 Breznik opisal Janez Vajkard Valvasor, ki ga je kakšno desetletje prej tudi videl na lastne oči in upodobil, očitno očaran nad njegovo okolico. V 17. in 18. stoletju je grad zamenjal več gospodarjev in ni več našel trajnih lastnikov. Po zadnjem Bernardiču je Breznik prešel k rodbini Stemberg, nato kmalu k baronom Apfaltrer, posestnikom gradu Krupa. Apfaltrerji so ga obdržali le dve generaciji, nakar ga je kupil Janez Jožef Ruess plemeniti Ruessenstein. Po njegovem bankrotu je leta 1791 grad in gospostvo kupil Nikolaj plemeniti Pavnovič. Pavnoviči so nato držali Breznik tri generacije, vse do leta 1841, ko ga je priženil Matija Primic. Po smrti Primica je bilo posestvo leta 1856 prodano avstrijskemu industrialcu Francu pl. Fridauu, sicer ustanovitelju železarne v Gradcu in premogovnika v Kanižarici, vendar je bila tudi ta posest kratkotrajna. Bankrotu Fridaua leta 1882 je sledila menjava lastnikov. Grad je pristal v rokah finančnih in posestnih špekulantov. Grad Breznik tako celi vrsti

lastnikov ni pomenil posebno pomembne lastnine, temveč le eno od njihovih mnogih posesti. Posledično je v 18. in 19. stoletju stagniral in celo propadal. Zadnja lastnika, Grünwald (1888) in Kühnel (1896), sta ga na primer imela zgolj za naložbo oziroma del nakupa večjih posestnih celot.

Grad Turn pri Črnomlju ali *Thurnaw* je tako v 18. in 19. stoletju izgubil svoj značaj plemiškega bivališča. Leta 1819 je k njegovemu gospostvu spadalo le 16 in 7/20 kmetij, s čimer je štel med manjša gospostva Bele krajine in kot tak obstal do odprave fevdalizma septembra 1848. V poznejših desetletjih je grad izgubil še te dohodka in s tem vsakršen večji gospodarski pomen in vlogo.

Dr. Janez Weiss,

Mestna muzejska zbirka Črnomelj, RIC Bela krajina

Grad Thurnau (Schlos Thurnau) pri vasi Breznik na vojaškem zemljevidu okoli leta 1784 (*Landesaufnahme*)

Bela krajina
SRČNIH LJUDI

razvojno
informacijski
center
bela krajina

OBČINA
ČRNOMELJ